

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545 - 2549 การศึกษานับว่าเป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้มนุษย์พัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็ง และมีคุณภาพใน 3 ด้าน คือ สังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และสังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545 : 1-2)

ในการพัฒนาประเทศนั้นต้องพัฒนาองค์ประกอบและกระบวนการทางการศึกษาหลายๆอย่างไปพร้อมกัน โดยเฉพาะ โรงเรียนซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนาเยาวชนเข้าสู่สังคมได้อย่างมีความสุข ผู้บริหารโรงเรียน คือผู้นำทางการศึกษา และเป็นบุคลากรที่สำคัญในการดำเนินการบริหาร โรงเรียน ให้มีความเจริญก้าวหน้าบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ และตามนโยบายของรัฐบาลที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาคุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนนับว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นผู้บริหาร การบริหาร โรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหารที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทำงานด้วยความร่วมมือของบุคลากร ซึ่งจำเป็นต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ เพราะผู้บริหารต้องเป็นผู้นำของครู นักเรียน และประชาชนในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่และต้องเป็นตัวอย่างของผู้ร่วมงานและชุมชนด้วย ดังนั้น จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหาร โรงเรียน อันจะนำไปสู่การพัฒนาโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้บริหารสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมายความว่า บุคลากรวิชาชีพที่รับผิดชอบการบริหารสถานศึกษาแต่ละแห่งของรัฐและเอกชน ด้วยเหตุนี้ผู้บริหารจึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการบริหารงานในสถานศึกษา เพื่อให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายด้วยการร่วมดำเนินการกับบุคคลอื่นทั้งภายในสถานศึกษา ชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ การเป็นผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพ จะต้องมีคุณลักษณะที่สามารถทำให้บุคคลอื่นปฏิบัติตามความต้องการ ไม่เพียงแต่จะใช้คำสั่งเท่านั้น จะต้องสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมเพื่อทำ

ให้ผู้ที่อยู่ได้บังคับบัญชาทำงานได้ดีที่สุดอย่างมีความสุข สอดคล้องกับ อภิวัฒน์ ภูไชยแสง (2542) ที่กล่าวว่า ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องและรับผิดชอบโดยตรงในการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาให้มีคุณภาพและตอบสนองต่อสังคม คือ ครูและบุคลากรในโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารโรงเรียนที่เป็นผู้นำในการจัดการศึกษาในโรงเรียนนั่นเอง ทั้งนี้ในการบริหารและการจัดการปัจจัยต่าง ๆ ที่ใช้ในการบริหารไม่ว่าจะเป็นคน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ เทคนิควิธีการ หรือเครื่องจักรกลคนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด เพราะแม้มีปัจจัยอื่นครบถ้วน ถ้าขาดการสรรหาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน บุคคลย่อมไม่มีขวัญกำลังใจในการทำงานผลของงานจะสำเร็จด้วยดีนั้นยากยิ่ง บุคคลที่เป็นหัวเรือหรือตัวจักรสำคัญในการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้ดำเนินไปสู่ จุดมุ่งหมายของการศึกษาในแต่ละระดับ คือ ผู้บริหาร โรงเรียน ซึ่งหมายถึง ผู้อำนวยการ อาจารย์ใหญ่ หรือครูใหญ่ เพราะการที่ผู้บริหารโรงเรียนจะสามารถ บริหารงานให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้มากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะ ความรู้ ความสามารถ ตลอดจนทักษะการบริหารของผู้บริหาร โรงเรียน ในอันที่จะเข้าใจบทบาทหน้าที่ ขอบเขตเกี่ยวกับงานบริหาร โรงเรียนของตัวผู้บริหารโรงเรียนคนนั้น ผู้บริหาร โรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการบริหารงานคือ ผู้บริหารที่มีคุณลักษณะที่ดีมีคุณธรรมมีความรู้ และทักษะความสามารถ ในการบริหารเป็นอย่างดี คุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่พึงประสงค์ ได้แก่ ความรู้ความสามารถในการบริหารงาน ความสามารถในด้านบุคคล และ คุณลักษณะที่ดี ทางสังคมตามระดับตำแหน่งหน้าที่และภาระความรับผิดชอบหรือปริมาณงานเป็นสำคัญ

จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหาร โรงเรียน พบว่า คุณลักษณะสำคัญของบริหาร โรงเรียนประถมศึกษา มี 4 ด้าน ได้แก่ คุณลักษณะด้านความเป็นผู้นำ คือ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความรับผิดชอบ มีความเชื่อมั่นในตนเองกล้าตัดสินใจ มีความอดทน มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีมนุษยสัมพันธ์ ความเฉลียวฉลาด มีเหตุมีผล ร่วมกิจกรรมทางสังคม คุณลักษณะด้านวิชาการ คือ มีความคิดริเริ่มสร้างสิ่งใหม่ ๆ มีความฉลาด สามารถยืดหยุ่นวิธีการเพื่อความสำเร็จของงานก้าวทันวิทยาการและเทคโนโลยี มีไหวพริบในการทำงาน คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ คือ มีกิริยาท่าทางการแสดงออกดี มีความเข้มแข็ง ท่าทางกระฉับกระเฉง มีจิตใจหนักแน่น มีความสามารถในการสื่อสาร มั่นคง อดทนสูง มีความกระตือรือร้นในการทำงาน มีมนุษยสัมพันธ์มองโลกในแง่ดี คุณลักษณะด้านความสามารถในการบริหารงาน คือ มีความสามารถในการจัดการ มีความกระตือรือร้นที่จะทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย มีนิสัยรักการทำงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสิ่งใหม่ ๆ มีความยืดหยุ่นนอกจากนี้ยังมีนักการศึกษาได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะที่สำคัญของผู้บริหาร โรงเรียนอีกด้านหนึ่ง คือ ด้านคุณธรรม ดังที่

ภิญโญ สาธร (2523 : 352) กล่าวว่า คุณธรรมของผู้บริหารในสังคมไทยนั้นควรมี ความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา มีความหนักแน่น มีความยุติธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต อดทน อดกลั้นต่อคำพูดที่ขัดแย้งหรือไม่เป็นมิตร เป็นตัวอย่างที่ดีทุกด้านของผู้น้อย ละเว้นจาก การประพฤติชั่ว

จากแนวคิดของนักการศึกษา และสรุปผลจากการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับผู้บริหาร ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหาร ตามทัศนะของ ครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามแนวคิดของ นพพงษ์ บุญจิตราคุลย์ (2534 : 39-40) และ ภิญโญ สาธร (2523 : 352) เกี่ยวกับคุณลักษณะที่สำคัญของผู้บริหาร 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านบุคลิกภาพ ด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน และด้านคุณธรรม เพื่อจะได้นำผลการวิจัยมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผู้บริหาร ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามทัศนะของครูผู้สอน อีกทั้งยังเป็นแนวทางสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนด คุณลักษณะของบุคคลที่จะคัดเลือกเพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้บริหาร โรงเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของ ครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา ตาม ทัศนะของครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มี ขนาดแตกต่างกัน

สมมติฐานการวิจัย

ครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียน ที่มีขนาดต่างกันมีทัศนะต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาแตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา

สังกัดกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2546 จำนวน 431 โรงเรียน รวมประชากรทั้งสิ้น 11,971 คน โดยแยกตามขนาดของโรงเรียน ดังนี้

1.1.1 โรงเรียนขนาดใหญ่ จำนวน 163 โรงเรียน

1.1.2 โรงเรียนขนาดกลาง จำนวน 154 โรงเรียน

1.1.3 โรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 114 โรงเรียน

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2546 โดยใช้ตาราง เคชี และ มอร์แกน ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 307 คน

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ ครูผู้สอนและขนาดของโรงเรียนที่ครูผู้สอนปฏิบัติงานอยู่ ซึ่งจำแนกตามจำนวนนักเรียนของโรงเรียนที่ครูผู้สอนเป็นกลุ่มตัวอย่างทำการสอนอยู่ ดังนี้

2.1.1 โรงเรียนขนาดใหญ่

2.1.2 โรงเรียนขนาดกลาง

2.1.3 โรงเรียนขนาดเล็ก

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียน ประถมศึกษาตามทัศนะของครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยศึกษา คุณลักษณะสำคัญของผู้บริหาร ตามแนวคิดของ นพพงษ์ บุญจิตราคุลย์ (2534 : 39-40) และ ภิญโญ สาร (2523 : 352) นำมาพิจารณาใช้เป็นเกณฑ์ใน 4 ด้าน ดังนี้

2.2.1 คุณลักษณะด้านวิชาการ

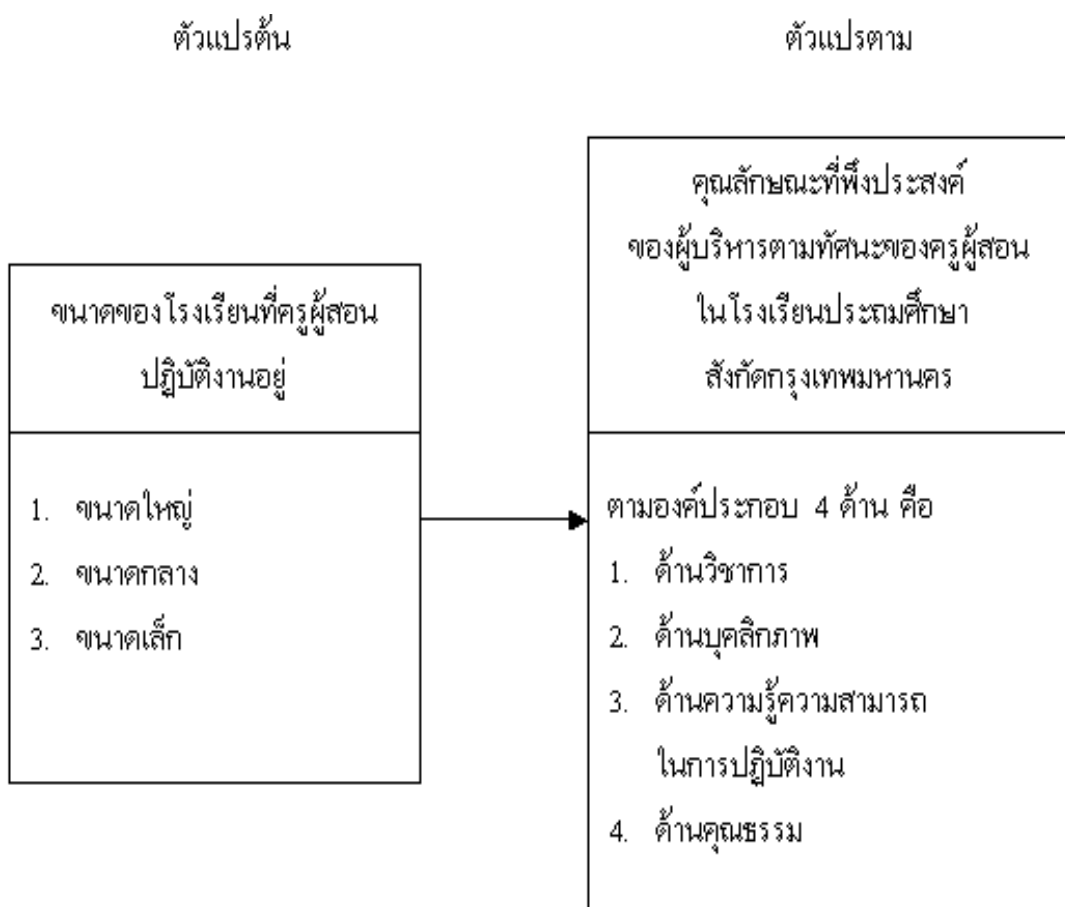
2.2.2 คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ

2.2.3 คุณลักษณะด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน

2.2.4 คุณลักษณะด้านคุณธรรม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มุ่งศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนตามทัศนะของครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตามขนาดของโรงเรียนที่ครูผู้สอนปฏิบัติงานอยู่ โดยศึกษาตามแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะที่สำคัญของผู้บริหารใน 4 ด้าน ของ นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2534 : 39-40) และ ภิญญ โสธร (2523 : 352) สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดได้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1.1 แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา หมายถึง พฤติกรรม
สิ่งดีงามที่พึงปฏิบัติ หรือสิ่งที่ควรกระทำของผู้บริหาร ใน 4 ด้าน

1.1 คุณลักษณะด้านวิชาการ คือ มีความรู้ทางด้านวิชาชีพของผู้บริหาร ความรู้ทั่วไปมีประสบการณ์ทางการบริหาร มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ มีความฉลาดสามารถยืดหยุ่นวิธีการเพื่อความสำเร็จของงาน ก้าวทันวิทยาการและเทคโนโลยี มีไหวพริบในการทำงาน

1.2 คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ คือ มีบุคลิกภาพที่ดีทางด้านร่างกาย การแต่งกาย ท่าทางการวางตน สุขภาพ ทางด้านจิตใจและอารมณ์ ความเชื่อมั่นในตนเอง มีจิตใจหนักแน่น มีความสามารถในการสื่อสาร มั่นคงอดทนสูง มีความกระตือรือร้นในการทำงาน มีมนุษยสัมพันธ์

1.3 คุณลักษณะด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน คือ ความมีสติปัญญาฉลาดและมีไหวพริบ ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ การมีส่วนร่วม ความสามารถในการจูงใจคน ความสามารถในการตัดสินใจ ความสามารถในการประสานทีมงานและคนมีความกระตือรือร้นที่จะทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย

1.4 คุณลักษณะด้านคุณธรรม คือ ความมีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา มีความหนักแน่น ไม่หุบเขา รับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่าย มีความยุติธรรมและให้ความเสมอภาคแก่ทุกคน มีความซื่อสัตย์สุจริต อดทนอดกลั้นต่อคำพูดที่ขัดแย้งหรือไม่เป็นมิตร เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้ร่วมงาน ละเว้นจากการประพฤติชั่ว

2 ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ข้าราชการครูกรุงเทพมหานครที่ดำรงตำแหน่งหัวหน้าสถานศึกษา ได้แก่ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ และผู้อำนวยการโรงเรียน รวมถึงผู้รักษาการในตำแหน่งหัวหน้าสถานศึกษาดังกัศกรุงเทพมหานคร

3 ครูผู้สอน หมายถึง ข้าราชการครูกรุงเทพมหานครที่ปฏิบัติหน้าที่ทำการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

4 ขนาดของโรงเรียน หมายถึง การจำแนกขนาดโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานครตามจำนวนนักเรียน เป็น 3 ขนาด ดังนี้

4.1 ขนาดใหญ่ มีจำนวนนักเรียน 801 คนขึ้นไป จำนวน 163 โรงเรียน

4.2 ขนาดกลาง มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 401-800 คน จำนวน 154 โรงเรียน

4.3 ขนาดเล็ก มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 400 คน จำนวน 114 โรงเรียน

5. ทักษะของครูผู้สอน หมายถึง ความรู้ลึก ความคิดเห็น การรับรู้ หรือแนวความคิดของครู ผู้สอนในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร